

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi Turkish Journal of Middle Eastern Studies

ISSN: 2147-7523 E-ISSN: 2630-5631
Publisher: Sakarya University

Vol. 11, No. 2, 205-209, 2024
DOI: <https://doi.org/10.26513/toecd.1522242>

Kitap İncelemesi /Book Review

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi: Eleştirel Bir Giriş

Davut Bingöl

Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, doktora öğrencisi, İstanbul, Türkiye, davutbingol1299@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 25.07.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 08.12.2024
Yayımlanma Tarihi/Available Online: 08.12.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Ali Balcı

Yayınevi/Publisher: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Basım Yılı/Year of Publication: Ocak 2024

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 111

Son yıllarda, Birleşmiş Milletler (BM), küresel sorunlara yeterli çözümler üretememesi, krizlere karşı etkisiz kalması ve büyük güçlerin etkisi altında hareket ettiği yönündeki eleştirilerin odağı haline gelmiştir. Bu eleştiriler, özellikle BM'nin en önemli organlarından biri olan Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) işleyişine yönelik olarak yoğunlaşmaktadır. Daimî üyelerin veto yetkisi, karar alma süreçlerindeki yapısal adaletsizlikler ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden olaylara karşı yetersiz tepkiler, Güvenlik Konseyi'ne yöneltilen başlıca eleştiriler arasında yer almaktadır. Bu sorunlar, BM'nin uluslararası meselelerde etkin bir çözüm mekanizması olarak işlev görme kapasitesine ilişkin ciddi endişeler uyandırmakta ve teşkilatın Milletler Cemiyeti'nin akıbetine uğrayarak tarihin arşivlerinde yerini alıp almayacağına dair tartışmaları yeniden gündeme taşımaktadır.

Bu bağlamda, Prof. Dr. Ali Balcı'nın Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üzerine hazırladığı kapsamlı çalışma, teşkilatın iç dinamiklerini ve işleyişini analiz ederek önemli bir katkı sunmaktadır. Balcı, kitabında Güvenlik Konseyi'ni "uluslararası siyaseti anlamak için bir laboratuvar" olarak ele almakta ve teşkilatın işleyişini hem teorik hem de pratik açıdan derinlemesine incelemektedir. Kitap, dört ana bölüm ve bu bölümlere ait detaylı alt başlıklarla zenginleştirilmiş, yazarın güçlü analizleri ve örneklemeleriyle dikkat çekmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, BM'nin kuruluş süreci ve Güvenlik Konseyi'nin temel yapısı detaylı bir şekilde ele alınmıştır. BM'nin temel organları ve bu organlar arasındaki ilişkiler, BM Anayasası'nın şekillenmesindeki tarihsel ve politik bağlam üzerinden açıklanmıştır. Yazar, özellikle Güvenlik Konseyi'nin harekete geçiş

Atf için (APA 7): Bingöl D., (2024). Ali Balcı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi- Eleştirel Bir Giriş, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024, 111. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 11(2), 205-209. <https://doi.org/10.26513/toecd.1522242>

This is an open access paper distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

mekanizmalarını ve daimî üyelik ile veto yetkisinin savaş sonrası düzen kurma amacıyla nasıl ilişkilendirildiğini vurgulamaktadır. BM'nin temel amacının savaşları önlemek olduğu gerçeği, bu bölümde güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletler'in yaptırımlar ve yetkilerine geniş şekilde yer veren yazar, dünyada gelişen olaylar karşısında BMGK'nin kurulduğu tarihten bu yana sergilediği tutum ve davranışlarının karnesi niteliğine haiz olabilecek analizlere imkân sunmaktadır. Uluslararası güç mücadelesinde oynamış olduğu meşrulaştırıcı rolünden dolayı BM'nin kritik bir role sahip olduğu görüşü yazar tarafından ortaya atılmıştır. Yasal yetkiye dayalı meşruiyet sorununun yalnızca Birleşmiş Milletler (BM) ile sınırlı bir mesele olmadığı özellikle vurgulanmıştır. Bu bağlamda, uluslararası sistemde yer alan devletlerin gerçekleştirecekleri askeri müdahalelerin, BM Güvenlik Konseyi (BMGK) onayıyla yapılmasının, müdahaleleri meşru bir zemine oturtarak uluslararası toplum nezdinde destek bulmaları açısından kritik bir öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Bu konuya ilişkin olarak, yazar Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin Irak'a yönelik gerçekleştirdiği 1991 ve 2003 müdahalelerini karşılaştırmalı bir şekilde ele almıştır. Bu örnekler üzerinden, büyük güçlerin askeri müdahalelerde neden Güvenlik Konseyi onayına ihtiyaç duydukları ve bu onayın uluslararası meşruiyetin sağlanmasındaki rolü detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Buna ek olarak, BM Genel Kurulu ve BM Güvenlik Konseyi'nde (BMGK) gerçekleştirilen oylamaların mahiyeti ve bu oylamaların birbirinden ayrıldığı noktalar detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu çerçevede, Birleşmiş Milletler'de oylamaların iki kategori şeklinde oldukları ve bu oylamalardan ilk kategoridekilerin esas konular hakkında yapılan oylamalar (resolution) iken ikinci kategoridekilerin ise prosedürel konular hakkında yapılan oylamalar (decision) oldukları şeklinde açıklayarak konuya açıklık getirilmiştir. Böylece bu iki oylama türü arasındaki farklar net bir şekilde ortaya konulmuştur. Bu ayırım üzerinden, BM'ye ait kararların niteliği ve bu kararların uluslararası sistemde neyi temsil ettiği açık bir biçimde izah edilmiştir.

İkinci bölümde Birleşmiş Milletler'in kurulduğu dönemde var olan geçici üye sayısının neden daha sonra arttırıldığı, üyelerin temsil ettiği bölgeler, geçici üye olmanın bir devlet için neden önemli olduğu, devletleri geçici üye olmaya iten temel motivasyonun ne olduğu ve üye seçimlerinin nasıl yapıldığı ile üyelerin seçimleri kazanmak için yürüttükleri stratejiler geniş bir şekilde açıklanmıştır. Bu bölümde yazarın üzerinde önemle durduğu bir diğer husus Birleşmiş Milletler'de geçici üye seçimlerinde önemli bir faktör olan seçim grupları meseledir. Üye seçiminde seçim gruplarının nasıl oluştuğu, ülkelerin hangi seçim grubunda yer aldığı ve bu seçim gruplarının nasıl oluştuğu tarihsel süreçleriyle birlikte ele alınmıştır. Ayrıca, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla detaylı tablo ve grafikler

sunularak, ele alınan meselelerin görsel olarak desteklenmesi ve bu yolla açıklamaların daha anlaşılır hale getirilmesi hedeflenmiştir.

Geçici üye olmanın bir devlet için neden önemli olduğu sorusu dikkat çeken konulardan biri olarak öne çıkmıştır. İki yıllık geçici üyelik koltuğu için ülkeler arasında yaşanan rekabetin sebep olabileceği pek çok ihtimal ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, geçici üyelerin BM Güvenlik Konseyi'ndeki (BMGK) konumlarıyla ilgili alışılmışın dışında bir yaklaşım benimsenmiş ve özellikle bu üyelerin oy kullanma davranışları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Çalışmada, geçici üyelerin kullandıkları oyların sanılanın aksine önemli olduğu yazar tarafından vurgulanmıştır. Ayrıca somut örnekler üzerinden, daimî üyelerin geçici üyelerin oylarını kazanmak amacıyla sergiledikleri ve literatürde "oy satın alma" olarak kavramsallaştırılan davranışların arka planındaki nedenler detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Geçici üyelerin Güvenlik Konseyi'nde koltuk elde etmek için giriştiği çabaların anlatıldığı seçim kazanma stratejileri meselesi, yazarın geniş örnekler ve tablolarla anlatımı zenginleştirdiği bir diğer konu olarak göze çarpmaktadır. Bir aday ülkenin geçici üye statüsü elde etmek için seçim kazanma stratejilerinde belirli dinamiklerin önemli olduğunun altı çizilmiştir. Bu dinamikler tek tek ele alınmış ve her bir dinamik, Birleşmiş Milletler tarihinden verilen somut örneklerle desteklenerek anlatım zenginleştirilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, BM Güvenlik Konseyi'ndeki geçici üyelerin kullandıkları oylar, niceliksel bir yaklaşımdan ziyade niteliksel etkileri ve ortaya çıkardıkları sonuçlar bağlamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Geçici üye oyunun bir kararın alınması bakımından önemsiz gibi durmasına rağmen kullanılan oyun nitelik itibarıyla önemli bir sembolik değere sahip olduğu vurgulanmıştır. Geçici üyelerin oy kullanırken esas aldıkları parametreler de yazarın önemle üzerinde durduğu bir diğer husus olarak göze çarpmıştır.

Yazarın bu bölümde ele aldığı bir diğer konu ise BMGK üyelerinin oy davranışı meselesidir. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi üyeleri oturumlarda 'evet', 'hayır', 'çekimser' ve 'toplantıya katılmama' şeklinde olmak üzere dört davranış sergilerler. Yazara göre bu dört davranış biçimi de çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Yazar aynı zamanda bu dört davranış biçiminin geçici üyeler ve daimî üyeler tarafından sergilenmesinin farklı anlam ve sonuçlara geldiğini savunmuştur. Hem daimî üyelerin hem de geçici üyelerin oy davranışlarının tam olarak neyi ifade ettiğinin anlaşılması için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden örnekler vererek somutlaştırmıştır. Burada aynı zamanda farklı görüşlere de yer vererek konuya eklektik yaklaşmış ve bu şekilde anlatım zenginleştirilmiştir. Yazar geçici ve daimî

üyelerin oy verme davranışlarını açıklarken aynı zamanda bu davranışların anlam olarak konuya göre değişkenlik gösterdiğinin altını çizmektedir.

Bunlara ek olarak yazar, geçici üyelerin oy kullanma motivasyonlarının çeşitlilik gösterdiğini iddia etmiştir. Eğer bir ülkenin ekonomik, siyasi ve askeri gücü yüksek ise güçlü devletlerden gelebilecek ve oy kullanma motivasyonunu etkileyecek baskılara karşı direnç göstermesi daha olası olacağı ifade edilmiştir. Bu bağlamda geçici üye koltuğunu elde eden bir devletin büyük devletlerden ekonomik destek görmesi alınan kararlarda bu devletle paralel kararlar alması kaçınılmaz olacağı savunulmuştur. Aynı zamanda yazarın üzerinde durduğu “pis iş” kavramı da burada önem kazanmıştır. Bu kavram, Güvenlik Konseyi’ndeki zayıf devletlerin ABD ile aynı doğrultuda oy kullanması halinde bu ülkelere IMF ve Dünya Bankası aracılığıyla yapılan yardım ve kredi miktarının artması olarak ifade edilmiştir. Bu kavram, hem geçici üyelerin oy verme davranışının altında yatan temel motivasyonu açıklamakta hem de Güvenlik Konseyi’nde oy satın alma eyleminin nasıl gerçekleştiğini ortaya koymak açısından önemli olmuştur.

Genel olarak, bu bölüm, geçici üyelerin oy verme davranışlarını anlamak için hem öznel hem de nesnel bilgilerin bir araya getirildiği oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Yazarın farklı görüşleri bir arada vermesi, öznel değerlendirmeler elde etmek bakımından geniş bir perspektif sunarken; belli istatistiksel verilere ve grafiklere yer vermesi, çalışmayı aynı zamanda nesnel bir gerçeklikle sağlam temellere oturtmuştur.

Dördüncü bölüm yazarın konuya eleştirel olarak yaklaştığı ve Güvenlik Konseyi’ne yöneltilen başlıca eleştirileri ele aldığı kısımdır. Bu bölümde, genel hatlarıyla Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin işleyişinde adaletsizlik ve işlevsizlik olarak değerlendirilen meseleler ele alınmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Bu çözüm önerilerinin uygulanabilirliği geniş bir açıdan ele alınmış aynı zamanda Güvenlik Konseyi’nin işleyişi hakkında revize edilmesi istenen ve bazı devletlerce dile getirilen öneriler masaya yatırılmış ve bu önerilerin uygulanabilirliği sorgulanmıştır. Bunlara ek olarak Güvenlik Konseyi’nde revize ihtiyacı doğuran siyasi olaylar birlikte verilmiştir. Son dönemlerde özellikle Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından sıkça dile getirilen ve Birleşmiş Milletler’de bir revizeyi ön gören “Dünya 5’ten Büyüktür” çıkışı da ayrıca irdelenmiştir. Bu konu hakkında yazarın görüşü, Erdoğan’ın bu çıkışının önünde uygulanabilirlik açısından bazı engellerin olduğu ve bu engellerin de yine daimî üyelerin onayı alınmadan aşılmasının mümkün olmadığı şeklindedir. Buna ek olarak, BM Güvenlik Konseyi’nin işleyişinin hangi sebeplerle tıkanıp ve ortaya çıkan durumlardan dolayı etkili çözümler üretmediği, detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

Sonuç olarak yazar, uluslararası politikayı anlamak noktasında bir laboratuvar olarak gördüğü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni zengin bir içerik ile sunmuştur. Çalışmaya bakıldığı zaman Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin izahı ve çalışma biçimi açıklandıktan sonra eleştirel bir yaklaşımla dünya meselelerine cevapsız kaldığı sistem bazlı sorunlar ele alınmıştır. Yazarın, bu sorunlarla ilgili örnekler verdiğinde daha çok Orta Doğu devletleriyle ilgili meselelere yer vermesi ve dünyanın diğer bölgelerinde Müslüman olmayan ülkelerle ilgili örneklere daha az yer vermesi çalışmada bir eksiklik olarak görülebilir. Buna ek olarak çalışmasını yürütürken özellikle birinci el kaynaklara başvurmaya özen göstermiş ve özel çalışma gerektiren istatistiki ve matematiksel göstergelerle anlatımı zenginleştirmiştir. Bu nesnel veriler çalışmanın ciddiyetini ortaya koymakta ve öznel yorumlara yer bırakmayacak şekilde bazı bilgilerin tam olarak anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Dil açısından gereksiz tekrarlamalardan kaçınarak, bilgileri doğru yer ve zamanda sunması, eserin okunabilirliğini ve anlaşılabilirliğini büyük ölçüde artırmıştır. Uluslararası politikayı anlamak için BM Güvenlik Konseyi üzerine yaptığı çalışmasında, literatüre geniş bir bilgi kaynağı sunması eseri önemli ölçüde güçlendirmiştir. Bu durum, konuya dair araştırma yapacak akademisyenler için değerli bir kaynak oluşturmuş ve aynı zamanda yeni araştırma alanları ve ufuklar açmıştır.